

Syntagmata Theologica Sive Principalis Theologiæ Tractatus

Continet triplicem Tractatum: Primus est de Conscientia. Secundus agit de Merito. Tertius de Reviviscentia meritorum.

Lourenço, Agostinho

Leodici Eburonum, 1692

Sectio III. Traduntur nonnullæ divisiones Conscientiæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-80151](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-80151)

tantum est actus, sed etiam species, sive habitus memorativus actionum præteritarum, ut bonæ, vel prave sunt, qui habitus diversus est ab habitibus primi principii, & conclusionis; itemque ab habitu directivo actionum in particulari. Et hinc deducitur, quid dicendum sit ad confirmationem; sed de his infra.

SECTIO III.

Traduntur nonnullæ divisiones Conscientiæ.

37. **P**rimò dividitur conscientia in veram, & falsam. Ita *P. Soar. cit. d. 22. sect. 2. num. 2. Malder. d. 82. §. Dico 8. P. Valent. d. 2. q. 14. punct. 4. §. Porro. P. Sal. 1. 2. tr. 8. d. unica, sect. 2. n. 10. Lorca d. 26. §. Porro.* Qui duo ultimi eandem etiam dividunt sub aliis terminis synonymis, nimirum in conscientiam rectam, & non rectam, sive errantem, vel erroneam.
38. Non placent: primò, quia talis divisio utilis non est, nam licet veritas conscientiæ rectæ, quæ est iudicium certum, agnoscibilis sit, & falsitas conscientiæ erroneæ, & improbabilis, nulla tamen dignosci potest in conscientia probabili, quia sæpius id, quod est falsum, ut probabilius iudicatur; ac proinde hæc divisio per se non inservit ad discernendum, quæ regulæ sint observandæ in conscientiâ sequendâ. Secundò, quia voces, quæ apponuntur ut synonymæ, tales non sunt; siquidem conscientia recta non est quodlibet iudicium verum, sed solum certum: neque conscientia erronea est solum iudicium falsum, sed etiam firmum sine formidine partis oppositæ. Tertiò, quia hæc divisio non est adæquata; siquidem dubium, & scrupulus sunt conscientiæ; nec tamen sunt veræ, aut falsæ.
39. Secundò dividitur conscientia in bonam, & malam. Ita *P. Sal. cit. licet per alios terminos, quatenus conscientiam divisit in rectam, puram, seu bonam, & in fordiam, inquinatam, impuram, seu malam. Et Cordub. lib. 3. quest. 3. punct. 2. eam divisit in bonam, puram, & synceram; & in malam, inquinatam, & cauteriatam.* Competit autem hæc divisio conscientiæ, prout versatur circa actiones præteritas. De cauteriatâ conscientiâ mentionem fecit D. Paulus. 1. Tim. 4. de quibusdam peccatoribus scribens: *Cauteriatam habentes conscientiam.* Dicitur autem *cauteriata*, sicut inquinata, non subjectivè, sed objectivè; sicut enim inquinatio subjectatur in voluntate, ita & cauterium metaphoricè acceptum, quod per conscientiam representatur, sicque est in conscientiâ objectivè, non verò subjectivè. Nam ut optime declarat D. Thom. *P. Cornel. & P. Justinian.* ad locum cit. D. Paul. Conscientia cauteriata est ex quâ falsa, atque impia dogmata, tanquam ex igne perverfarum passionum exeunt, quasi sanies, & putredo ex cauterio est.
40. Tertiò dividitur conscientia in securam, pacatam, tranquillam, sive quietam, & in inquietam, conturbatam, sive perturbatam. Ita *P. Cordub. cit. P. Sal. cit. n. 12.* Potest tamen dupliciter intelligi aut formaliter, aut causaliter. Conscientia causaliter secunda, pacata, &c. tunc datur, quando in corde generatur pax, & quies absque timore, qui animam cruciet: Inquietam verò &c. est, quæ propter notitiam peccatorum animam affligit timo-

ribus, & sæpe in desperationem trahit. Conscientia formaliter quæta, tranquilla, &c. est, quando de actionibus, earumque bonitate, aut malitiâ iudicat determinato assensu absque dubitationibus, aut si forte dubitationes aliquot insurgunt, non difficilè abijciuntur. Turbata verò, aut perturbata conscientia formaliter est, quando propter rationes dubitandi intellectus neutri parti hæere potest per assensum, vel si ei assentitur, est cum dubiis, & scrupulis, quos difficilè potest abigere.

Quartò dividitur conscientia in eam, quæ versatur circa actiones præteritas, utrum scilicet factæ sint, an non: vel utrum bonæ, aut malè fuerint factæ: & in eam, quæ tendit in actiones futuras, utrum bonæ, vel malè faciendæ sint. Ita D. Thom. q. 17. de verit. art. 1. Cordub. lib. 3. quest. 3. punct. 3. P. Soar. cit. sect. 2. initio, P. Valent. d. 2. quest. 14. punct. 4. §. Porro. Colligit autem D. Thom. divisionem istam in hunc modum.

Conscientia est quasi cum alio scientia; applicatio verò scientiæ ad aliquem actum particularem tripliciter fit: Primò recognoscendo, fuerit ne factum opus aliquod juxta illud Eccles. 7. *Scit enim conscientia tua te crebro maledixisse aliis;* & prout sic conscientia dicitur testificari. Secundò applicatur recognoscendo opus factum, fuerit ne bonum, an malum; & prout sic conscientia dicitur excusare, accusare, vel remordere. Tertiò applicatur recognoscendo, vel iudicando aliquid esse, aut non esse faciendum; & prout sic conscientia dicitur ligare, aut infligare.

Alii tamen hujusmodi divisionem assignant per duo membra. Ita *P. Sal. cit. n. 9. Lorca sect. 2. d. 36. §. Porro.* Dicunt enim, conscientiam aliam esse de actionibus præteritis: aliam de futuris posterius tempore, vel naturâ. In quo videntur significare primam illam conscientiam non aded inservire ad institutum Theologicum, quod solum est agere de conscientia in ordine ad mores instituendos; sed prior illa conscientia versatur circa actiones humanas secundum esse physicum; non autem prout honestæ, aut prave sunt; ergo &c.

Confirmatur primò, quia conscientia de futuro non est duplex, una per quam iudicetur, sit ne aliquid agendum; & altera per quam iudicetur id, quod agendum est, sit ne opus honestum, aut pravum; ergo neque conscientia de præterito duplex erit. Secundò, quia locus Ecclesiast. cit. quem D. Thom. accommodat priori conscientiæ, manifestè loquitur de opere pravo, nempe de maledicto; ergo conscientia de actionibus præteritis versatur circa illas non secundum esse physicum, sed prout bonæ, aut malæ sunt. Tertiò, quia id colligitur ex voce testificationis, & testimonii, quod dicit ordinem ad iudicium divinum, in quo secundum modum loquendi SS. Patrum conscientia nostra est inter Deum, & nos; constat autem ad hoc iudicium non pertinere, nisi opera bona, vel mala; ergo &c. Quartò, quia prædicata, quæ attribuuntur posteriori conscientiæ de præterito, attribuuntur etiam priori, & è contra, ut consideranti patebit; ergo &c.

Nihilominus licet hujusmodi divisio tradita per duo membra videatur magis accommodata, prout tamen traditur à D. Thom. ex eo, quod non sit aded rigorosa, non debet improbari: præsertim cum sit in re morali, quæ logicum rigorem non exposcit. Adversus tamen hic, quando dicimus, conscientiam esse de actionibus, posse ita intelligi de actionibus, ut non excludatur earum objectum.

Dices

46 Dices: Conscientia erronea, & improbabilis applicari non possunt actionibus præteritis; neque enim apparet, quomodo applicentur; ergo prædicta divisio non est utilis. Respondeo primò, non esse opus, ut omnia membra conscientie applicari possint actionibus præteritis, sed satis esse, quòd aliquod applicetur, ut divisio sit bona. Secundò, omnia membra conscientie aptè posse applicari actionibus, non solum futuris, ut patet, sed etiam præteritis; nam actiones præteritæ agnoscì possunt per omnes conscientias; possunt enim agnoscì certò, & evidenter, per errorem, probabiliter, & improbabiler, cum dubio, & scrupulo.

47 Dividitur quintò, Conscientia in rectam, errantem, probabilem, improbabilem, dubiam, & scrupulosam: Hæc divisio utilissima est, & omnino necessaria in præsentia. Ita P. Savellus lib. 1. decal. cap. 9. num. 1. & 2. P. Pal. tom. 1. tr. 1. d. 1. punct. 1. n. 2. P. Fillii. tract. 21. cap. 4. num. 115. & alii. Conscientia recta tunc datur, quando cognitio est certa certitudine ortâ vel ex evidentiâ, vel ex fide: Conscientia erronea, quando cognitio est falsa cum firmâ adhæsiōne intellectûs. Probabilis, quando cognitio est formidolosa, sed nititur rationabili fundamento, & sufficiente: Conscientia improbabilis, quando cognitio similiter formidolosa nititur levi, & insufficiente fundamento: Conscientia dubia, quando intellectus est anceps neutram partem judicando: Conscientia denique scrupulosa tunc datur, quando in assensu pro unâ parte intellectus habet pro alia parte dubitationem, & formidinem ex levis fundamentis.

48 Obijcies 1. Conscientia est judicium, firmaque credulitas de bonitate, vel malitiâ actûs, ut colligitur ex vocabulo Conscientia, quod componitur ex scientiâ; sed dubium, & scrupulus non ita se habent; ergo conscientia non bene dividitur in dubiam, & scrupulosam. Respondeo primò cum P. Valent. d. 2. q. 14. punct. 4. S. Atque hæc P. Sal. cit. num. 12. Cordub. lib. 3. q. 5. proposit. 4. dubium, & scrupulum non esse propriè conscientiam. Melius tamen.

49 Respondeo secundò cum P. Soar. cit. d. 12. sect. 2. num. 7. opinionem, dubium, & scrupulum, licet non tam propriè sint conscientie, ut est conscientia recta, nihilominus esse simpliciter conscientias, ut constat ex Doctorum lectione, qui passim ita nomine conscientie utuntur, cum de illis mentionem faciunt. Confirmatur, quia magis distat judicium erroneum à conscientia rectâ, quàm cæteræ quatuor cognitiones; sed judicium erroneum appellatur simpliciter conscientia; ergo & cæteræ cognitiones. Hæc tamen materia non est magni ponderis: quid enim refert, quòd hujusmodi cognitiones dicantur conscientie simpliciter, aut secundum quid?

50 Obijcies 2. Conscientia, seu judicium temerarium non continetur in sex membris dividendis; ergo divisio non est adæquata. Respondeo primò cum P. Sal. cit. n. 12. P. Soar. cit. num. 8. negando antecedens; dicunt enim, conscientiam temerariam non esse distinctam ab scrupulosa; sicut enim conscientia scrupulosa ex immodico timore, & levi conjecturâ ducitur ad credendum, esse peccatum, quod revera non est, ita conscientia temeraria ex immodicâ audaciâ judicat honestum, quod peccatum est; quæ ratio assentiendi, cum sit eadem, non variat conscientie modum.

51 Respondeo secundò negando idem antecedens, conscientia enim temeraria coincidit cum

erroneâ, & improbabili culpabilibus culpâ crassâ; siquidem conscientia scrupulosa non importat assensum circa eam partem, de quâ est scrupulus: temeritas autem non datur, nisi in assensu, qui fertur ultra id, quod postulant fundamenta, sicque non sine culpa.

52 Obijcies 3. Conscientia suspitiosa ad nullum ex assignatis membris spectat; ergo divisio illa non est adæquata. Respondeo negando antecedens; pertinet enim ad conscientiam dubiam; datur enim quando intellectus est anceps, inclinatur tamen magis in unam partem, cui termino non assentitur per judicium; sicque suspitio non tollit dubitationem ab intellectu, sed tantum addit inclinationem majorem in unam partem.

Hinc colliges suspensionem, sive judicium temerarium de alieno peccato sæpè non esse peccatum mortale; siquidem ut detur peccatum judicii temerarii, requiritur, quòd detur judicium sine sufficientibus indiciis, ex plena deliberatione, & sine ullâ formidine; quæ omnia rarò concurrunt in judicantibus temerè; communiter enim judicant cum formidine de opposito; nullum autem judicium absque certitudine est peccatum mortale, ut docet D. Thom. & alii apud Dian. p. 3. tr. 50. resol. 31.

54 Dividitur sextò conscientia in practicam, & speculativam. Tres invenio modos explicandi hanc divisionem: Primus est aliquorum Recentiorum, qui pro se allegant P. Vasq. 1. 2. d. 59. cap. 1. Docent enim hujusmodi divisionem esse accommodatam, licet fiat de ultimo judicio, quod est propriè conscientia; siquidem, inquirunt, illud, quod tendit in præteritum, est simpliciter speculativum ex eo, quòd sit memoria: illud autem, quod versatur circa futurum, est absolute practicum, quia attingit, & dirigit actionem. Non placet hic explicandi modus; dubito enim: utrum omnis conscientia, quæ versatur circa actiones præsentis, & futuras sit judicium practicum, de quo infra.

55 Secundus modus explicandi divisionem conscientie in practicam & speculativâ est eorum, qui docent, conscientiam practicam significare actum intellectûs, qui aut sit dubium, aut honestum judicium de actione, quòd sit bona, vel mala; faciendâ, aut omittendâ: Conscientiam verò speculativam significare actum intellectûs judicativum, aut dubitativum, qui sit de facto aliquo, aut re, quæ se habeat antecedenter, & quasi fundamentaliter ad bonitatem, vel malitiam actionis. Ut circa rem, an sit propria, vel aliena; quod prævium est ad hoc, ut illius usus licitus sit, vel illicitus: Circa matrimonium: utrum sit validum, an non? ex quo tanquam à priori oritur jus petendi, & reddendi debitum. Ita Covar. regul. peccatum, part. 3. num. 4. Medin. 1. 2. q. 19. art. 6. dub. 4. Cordub. lib. 3. q. 5. Salon. 2. 2. q. 5. de dominio, art. 7. §. Observamus, 4. Sot. in 4. dist. 24. quest. 1. art. 3. §. Imò verò. Henric. lib. 12. cap. 6. §. 6. P. Valent. tom. 3. d. 5. quest. 6. punct. 9. §. Secunda sententia, & alii.

56 Hanc divisionem ita explicatam censeo perutilem in re ipsâ; siquidem in illa multorum objectorum diversitas declaratur, quod maxime inservit ad noticiam bonitatis, & malitiæ actionum humanarum: itemque ad varias difficultates enodandas. Signanter dixi in re ipsâ, quia appellatio membrorum hujus divisionis non est tam propria; siquidem membrum, quod dicitur practicum, aliquando est speculativum; judicium enim, quo actio judicatur honesta, aut prava, licita, aut illicita,

illicita, speculativum est, cum tamen juxta prædictam divisionem practicum appellatur.

57. Tertius modus est *Caiet. tom. 1. opusculor. opuscul. 17. respons. 13. dub. 7. Navar. cap. si quis autem, de Penit. dist. 4. num. 61. P. Mol. de just. tract. 2. d. 113. §. 3. conclus. P. Soar. tom. 5. in 3. part. d. 40. sect. 5. num. 14. & 15. & aliorum quos citat & sequitur P. Sanch. lib. 2. de matr. d. 41. quest. 1. n. 4. & lib. 1. de cal. cap. 9. n. 3.* dicunt enim, quod conscientia speculativa sit illa, quæ in communi dicitur certò, & evidenter aliquid esse faciendum, aut esse peccatum, v. g. contractum esse usurarium, aut esse illicitum accedere ad non suam: & opinio speculativa sit illa, quæ in communi dicitur non certò, sed cum formidine: dubium autem, quando in communi dubitatur, dicitur verò dubium rei, aut scientia, aut opinio rei secundum se. Conscientia verò practica, ut dicunt, est illa, quæ in singulari, & perpenis omnibus circumstantiis rei, dicitur aliquid hic & nunc esse licitum, aut illicitum: & opinio, aut dubium, quando quis opinatur, aut dubitat, an hic & nunc sit licitum, aut illicitum; appellaturque scientia, opinio, aut dubium rei in particulari respectu operantis.

58. Addunt prædicti Authores, licet judicium dicatur oppositum esse agendum in communi, aut sit de eo dubium, adhuc per judicium particulari, quo aliquis judicat hic & nunc sibi licitum esse operari, regulari actionem honestam; siquidem, ut dicunt, non repugnat, quod detur in intellectu judicium; siue dubium speculativum pro una parte, & practicum pro altera contraria; possum enim (ut ait *P. Sanch. cit. de matr. num. 5.*) scire in communi, non licere rem alienam capere; & tamen in particulari hic, & nunc mihi licere, quia extremè indigeo. Similiter possum dubitare, utrum in die festo liceat iter facere, & perseverante tali dubio, judicare certò, aut probabiliter practice, quod hoc die festo mihi liceat iter facere, & è contra. Ita expressè Doctores cit.

59. Confirmat *Navar. cit. num. 63.* duplici exemplo: primum est, quia quilibet Christianus credit omnia, quæ in sacra Pagina continentur; an verò Tobias canem habuerit, multi dubitant, licet illud scribatur *Tob. 5.* Secundum est, quod aliqui rustici in die festo iter faciunt absque scrupulo, quibus si interrogetur, utrum in die festo id licitum sit, statim incipient dubitare.

60. Hunc explicandi modum impugnat *Lorca d. 38. membr. 1. §. Hanc sententiam, & d. 39. membr. 1. §. Est tamen.* affirmando talem modum esse ineptum, tam quoad appellationem, quam quoad doctrinam. Probat, quia propositio universalis, & particularis ejusdem prædicati habent eandem rationem quoad practicum, & speculativum; nam si utraque sit de operatione exercenda, aut modo in ea servando, utraque propositio, seu judicium est practicum, ut patet in his: *Omne mendacium execrandum est: hoc mendacium hic & nunc est execrandum: Omne Sacramentum celebrandum est cum devotione: hoc Sacramentum celebrandum est cum devotione:* Si verò utrumque judicium sit de alio prædicato, quod non sit operatio, aut modus ipsius, utrumque est speculativum, ut patet in his: *Omne matrimonium est licitum: hoc matrimonium est licitum: Omnis usura est peccatum: hac usura est peccaminosa.* Accedit, quod ex hac sententia sequitur, actus synteresis scientiarum moralium, & artium non esse practicos; siquidem tendunt in objecta universalia, quod tamen dici non potest.

61. Deinde illud, posse scilicet in eodem intellectu

conjugi judicium universale, & dubium particulare, & è contrà, sub eisdem terminis, non approbant multi. Et ratio est, quia aut illæ propositiones, quarum una particularis est, & altera universalis, constant eisdem terminis, aut diversis: si primum, non intelligitur quomodo talis contrarietas reperitur in eodem intellectu; alioqui jam intellectus formaret assensum, & dissensum; esset certus, & incertus de eodem objecto, quod implicat: Si secundum, tunc doctrina illa est vera, sed non accommodata; siquidem mutatis terminis, principiis, aut circumstantiis, si datur varietas in judicando, aut dubitando, id non provenit ex ratione particularis, & universalis, sed ex alia diversitate; quod probatur, quia si accipiantur duæ propositiones constantes eisdem terminis, quæ solum distinguantur in eo, quod una constet termino generali, & alia singulari, hujusmodi propositiones eodem modo judicari debent, vel cum eodem dubio, vel cum eadem certitudine, ut statim apparebit, ergo &c.

Neque obstant exempla à *Navar. cit. adducta* 62. Ad primum enim optime respondet *P. Vasq. cit. c. 5. §. Duo autem.* ideo illud contingere, quia ille, qui certus est de generali, ignorat an singulare illud contineatur in sacra Pagina, quod si non ignoraret, non posset de illo dubitare, nisi etiam haberet dubitationem de propositione generali; tunc autem contingit ignorari, propositionem singularem contineri sub generali, quando non est expressè de eodem prædicato, & subiecto, ut non est in exemplo adducto; siquidem Tobias habuisse canem est propositio constans prædicato & subiecto diverso, atque illa universalis: *Quidquid continetur in Scriptura verum est.*

Ad secundum etiam rectè respondet idem *P. Vasq. cit. §. Alterum.* non ideo illud contingere, quia simul qui certus sit de generali contento sub generali, dubius sit de generali, hoc enim implicat, sed, ut inquit, ita solet accidere, quia rustici, qui aliquando sine dubio operantur, cum interrogantur de eo, quod faciunt, an illud universum sit licitum? incipiunt dubitare, eo quod ipsa interrogatio eis difficultatem ingerit; siquidem eo ipso, quod alii interrogant, de eâ re dubitare videntur. Tunc autem non solum dubitant circa propositionem universalem, sed etiam singularem, id est, non solum dubitant, an illud omnibus universum sit licitum, sed etiam an sibi specialiter liceat, quia vident eandem efferationem.

Unde circumstantiæ illæ, quæ conducunt ad mutandum judicium circa actionem in particulari, debent etiam considerari in actione communi, ut cernitur in exemplo, quod attulit *P. Sanch. cit.* nam sicut mihi extremè indigenti licet hic & nunc capere alienum; ita licitum erit capere alienum in communi considerando eandem circumstantiam: si autem in aliquo casu particulari non liceat acceptio rei alienæ, quia v. g. dominus rei est etiam in extremâ necessitate, tunc propositio universalis, quod nunquam sit licita acceptio rei alienæ extremè indigenti, quando dominus laborat eadem necessitate, est etiam vera. Quæ doctrina applicari debet ad alia exempla. Per hoc tamen non tollitur, quod contraria sententia sit probabilis ob auctoritatem Doctorum.